

Annelerin Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgileri Özel Gereksinimli Çocukların Ev Ortamlarının Kalitesini Yordar mı?

Uygar BAYRAKDAR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
uygar.bayrakdar@omu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6310-6492

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1212416

Geliş Tarihi: 30.11.2022

Revize Tarihi: 13.03.2023

Kabul Tarihi: 17.03.2023

Atf Bilgisi

Bayrakdar, U. (2023). Annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgileri özel gereksinimli çocukların ev ortamlarının kalitesini yordar mı?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 60-79.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, gelişimsel yetersizlik tanı 3 yaşından küçük çocuğu olan 45 annenin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin ev ortamlarının kalitesini ne düzeyde yordadığını belirlemektir. Küçük çocuklara ev ortamında sunulan uyaran ve desteklerin nitelik ve niceliği “Ev Ortamı Tarama Aracı”, annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri ise “Ailelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi Bilgisi Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Özel gereksinimli küçük çocukların gelişimsel işlevleri ile ebeveynlerin çocuklarının günlük oyun ve etkinliklerine katılımlarına ilişkin veriler ise “Yeterlik İndeksi” ve “Anne Baba Katılım Formu” kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın bulguları annelerin çocuklarının oyun/etkinliklerine katılımı ile çocuk gelişimine ilişkin bilgilerinin ev ortamlarının kalitesi ile olumlu ve orta düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir. Yeterlik İndeksi puanları ve baba katılım puanları dışarıda bırakılarak gerçekleştirilen çoklu doğrusal regresyon analizi modeline göre ise annelerin çocuklarının etkinliklerine katılımları ve çocuk gelişimine ilişkin bilgileri ev ortamı kalitesini anlamlı olarak yordamaktadır. Ancak bu modele, annelerin gelişimsel bilgileri, çocuklarının etkinliklerine katılımından daha az katkıda bulunmuştur. Bu bulgular ve ilgili alanyazın temel alınarak, özel gereksinimli küçük çocuğu olan ebeveynler için ileride geliştirilecek olan ebeveyn eğitim programlarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ev ortamı kalitesi, annelerin çocuk gelişimi bilgisi, anne katılımı, baba katılımı, özel gereksinimli çocuklar.

Does Mothers' Knowledge of Child Development Predict The Quality of Home Environments of Children with Special Needs?

ABSTRACT

The aim of this study is to determine to what extent the normative information on child development of 45 mothers of young children with developmental disabilities predicts the quality of their home environment. The quality of home environment was evaluated with the *Home Screening Questionnaire*, and the normative information of mothers on child development was evaluated with the *Caregiver Knowledge of Child Development Inventory*. In addition, data on the developmental functions of young children with disabilities and parents' involvement in their children's activities were collected using the Abilities Index and Parent Involvement Form. The findings of the study showed that the participation of mothers and their knowledge of child development were positively and moderately related to the quality of their home environment. According to the multiple linear regression analysis model performed by excluding the Ability Index scores and the father involvement scores, mothers' participation in their children's activities and their knowledge of child development significantly predict the quality of the home environment. However, mothers' knowledge levels regarding child development contributed less to the model than mothers' participation in children's activities. Based on the findings and the related literature, recommendations for future training programs for parents who have young children with disabilities are presented.

Keywords: Quality of home environment, mothers' knowledge of child development, maternal involvement, paternal involvement, children with special needs.

Giriş

Erken yıllar, çocukların çeşitli gelişimsel becerileri edinmesi açısından önemlidir (Shonkoff ve Phillips, 2000). Bu nedenle yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuklara, gelişimlerini destekleyici ortam sağlamak gerekir (Berk, 2022). Çocuklar ilk yıllarda zamanlarının çoğunu ev ortamında aileleriyle geçirmekte (Niklas, Nguyen, Cloney, Tayler ve Adams, 2016) dolayısıyla ebeveynlerin çocukları için sağladıkları ev ortamının özellikleri ile ebeveynlik becerileri, çocukların gelişimini etkileyen faktörler olarak öne çıkmaktadır (Andrews vd., 1982). Çocukların yetiştiği ortamın uyarıcı özellikleri ile anne

babaların ebeveynlik becerileri ev ortamı olarak kavramsallaştırılmakta (Bradley ve Caldwell, 1984; Coons, Gay, Fandal, Ker ve Frankenburg, 1981; Niklas vd., 2016); gelişimi destekleyici materyallerin varlığı (*boyalar, kalemler, oyuncaklar vb.*) ile anne baba davranışlarının (*çocuğa kitap okuma, çocukla oyun oynama vb.*) nitelik ve niceliği ev ortamına ilişkin kalite göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Biedinger, 2011; Bradley ve Putnick, 2012; İltus, 2007). Diğer bir deyişle ev ortamının kalitesi; ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları uyarılar, destekler, çocukları ile etkileşimlerinin niteliği, niceliği gibi faktörlere ek olarak evin temizliği, emniyeti ve evde yaşayan kişi sayısı gibi fiziksel özellikleri de kapsamaktadır (Bradley, Caldwell, Rock, Hamrick ve Harris, 1988; İltus, 2007; Totsika ve Slyva, 2004).

Ev ortamının kalitesi; anne babanın eğitim düzeyi, ailenin geliri, çalışma durumları ve sosyo-ekonomik özellikleri (Bradley ve Corwyn, 2002; Niklas vd., 2016; Sucuoğlu, Avci, Öztürk ve Bektaş, 2020a) gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Bunların yanı sıra, ebeveynlerin çocuklarıyla oyun oynamaları, onlara kitap okuma, harfleri/rakamları öğretmeleri ve birlikte parka gitmeleri gibi ebeveyn davranışları da ev ortamı kalitesini etkileyen diğer değişkenlerdir (Biedinger, 2011; İltus, 2007; Miser ve Hupp, 2012; Niklas vd., 2016; United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2019). Araştırmalar, çocukların gelişimsel sorunlarının ev ortamının kalitesini etkilediğini, çocukların gelişimsel özellikleri ile ev ortamının kalitesi arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Bradley, 1993; Cook, Brotherson, Weigel-Garrey ve Erwin, 2007). Buna göre, özel gereksinimli (ÖG) çocukların ev ortamlarının kalitesinin, tipik gelişen (TG) akranlarına göre daha az olduğu belirtilmektedir (Holder-Brown, Bradley, Whiteside, Brisby ve Parette, 1993; Kesiktaş vd., 2009; Sucuoğlu, Bakkaloğlu ve Demir, 2018). Yetersizliğin türü ve derecesi ile ebeveyn-çocuk etkileşiminin sıklık ve niteliğinin de ÖG olan çocukların ev ortamının kalitesi ile ilişkili değişkenler olduğu kabul edilmektedir (Bradley, Rock, Whiteside, Caldwell ve Brisby, 1991). Bazı çalışmalar; ebeveynlerin çocuk gelişimi ve ebeveynlik becerileri hakkındaki bilgilerinin ev ortamının kalitesini etkilediğini, anne babaların çocuk gelişimi ve bakımına ilişkin bilgileri ile ev ortamının kalitesi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996; Miller, 1988).

Ebeveynlik bilgisi; ebeveynlerin inançları, tutumları ve değerlerinin geçerli, güvenilir ve öznel ölçümlerini içeren bir şemsiye kavram olarak kabul edilmektedir (Bornstein, Cote, Haynes, Hahn ve Park, 2010). Ebeveynlik bilgisi, ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve çocuk gelişimi hakkındaki bilgileri, çocukların büyüme sürecindeki biyolojik, sosyo-duygusal, bilişsel ve fiziksel gereksinimlerini karşılamak için uygun olan yaklaşımlara ilişkin bilgileri, çocukların gelişim süreçleri ve büyüdükçe gelişen yetenek ve yeterlikleri ile ebeveynlerin çocukların sağlığı ve hastalıkları ile baş etmede kullanılacak stratejiler ve uygulamalara ilişkin farkındalıkları gibi birçok alanı kapsamaktadır (Bornstein, 2006; Goodnow, Goodnow ve Collins, 1990; MacPhee, 1981; Akt. Bornstein vd., 2010). Ebeveyn bilgisini inceleyen bazı erken dönem çalışmalar da ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin ebeveyn davranışları ile ilişkili olduğunu doğrulamaktadır (Parks ve Smeriglio, 1986). Ebeveynlerin bilgileri, çocuklarına ilişkin kararlarını, çocuk yetiştirme tarzlarını, ebeveynlik davranışlarını ve çocuklarına sağladıkları ortamların niteliğini dolayısıyla da çocukların gelişimini etkilemektedir (Benasich ve Brooks-Gun, 1996; Bornstein ve Cote, 2004; Bornstein vd., 2010). Örneğin, ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri azaldıkça daha sert ve tutarsız disiplin davranışları sergilemekte, bu durum ise çocukların gelişimsel sorun yaşama olasılıklarını artırmaktadır (Dukewich, Borkowski ve Weitman, 1996). Ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri arttıkça çocuklarına yönelik iletişim ve etkileşim davranışları (Yue vd., 2017), çocuklarının oyunlarına (Huang, Caughy, Genevro ve Miller, 2005) ve çocuklarını bilişsel olarak destekleyen etkinliklere katılım sıklıkları artmakta; başka bir ifadeyle olumlu ebeveynlik stratejileri ev ortamında daha sık ortaya çıkmaktadır (McGillicuddy-DeLisi, 1982; Stevens, 1984; Winter, Morawska ve Sanders, 2012). Çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri daha fazla olan ebeveynler, çocuklarına daha fazla şarkı söyleyip hikâye anlatırken, bilgisi az olan ebeveynler çocuklarıyla daha az uyarıcı etkileşim kurup ve onların gelişimini daha az destekleme eğilimindedir (Huang vd., 2005).

Alanyazında ebeveynlerin çocuklarıyla okul dışında onların gelişimini desteklemek için gerçekleştirdikleri her türlü etkinlik genel olarak ev temelli ebeveyn katılımı olarak kabul edilmektedir (Han, O'Connor, McCormick ve McClowry, 2017; Hoover-Dempsey, Bassler ve Burow, 1995). Diğer

bir deyişle ebeveynlerin ev ortamında günlük rutinlere çocuklarını dâhil etmeye çalışması (Albrecht ve Khetani, 2016) ve çocuklarına gelişimlerini destekleyecek etkinlikler sunması (Green, Walker, Hoover-Dempsey ve Sandler, 2007) ev temelli ebeveyn katılımı için önemli uygulamalar olarak görülmektedir. Ev temelli ebeveyn katılımına ilişkin uygulamalar, evde öğrenme materyalleri için bir yer sağlama, çocuklara öğretim yapma, kütüphaneye gitme, sabah ve uyku rutini oluşturma, uyarıcı materyal sağlama, çocuklar ile kitap okuma/bakma, ev kuralları koyma, yaratıcı etkinlikler ve sayma gibi etkinlikleri içermektedir (Fantuzzo, Tighe ve Childs, 2000). Ev temelli ebeveyn katılımı nitelikli ebeveyn davranışlarını içermesi nedeniyle çocuk gelişimi için oldukça önemlidir (Manz, Fantuzzo ve Power, 2004). Ev temelli ebeveyn katılımı çocuk gelişimini etkilerken ebeveyn katılımını da etkileyen bazı değişkenler bulunmaktadır. Ebeveynlerin öğrenim düzeyi ve çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri ev temelli katılım düzeylerini etkilemektedir. Öğrenim düzeyi (Manz vd., 2004) ve çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgisi fazla olan ebeveynler, ev ortamında çocuk etkinliklerine daha fazla katılım davranışı göstermektedir (Huang vd., 2005). Ebeveynlerin çocuklarının etkinliklerine katılımı arttıkça da ev ortamı kalitesi artmaktadır (Biedinger, 2011; Niklas vd., 2016). Ayrıca ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin ev ortamı kalitesini etkilediğine ilişkin araştırma bulguları göz önünde bulundurulduğunda (Andrews vd., 1982; Huang vd., 2005; Parks ve Smeriglio, 1986) ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin ev ortamı kalitesi üzerindeki etkisine ev temelli ebeveyn katılımının aracılık ettiğini söylemek mümkündür. Ertem, Atay, Bingöler, Dogan, Bayhan ve Sarica (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulguları da bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırmacılar, küçük çocuğa sahip ebeveynlere çocuk gelişimi ve bakımı konularını kapsayan eğitimler vermiş ve bu eğitimlerin ev temelli ebeveyn katılımı davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, eğitime katılan ebeveynlerin çocuklarıyla kitap okuma davranışlarının sıklığında ve ev yapımı oyuncakların sayısında ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde Andrews vd. (1982) tarafından gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen bulgular da ebeveynlere çocuk gelişimine ilişkin sunulan eğitimin ev ortamı kalitesini arttırdığını göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilere sahip olmaları, çocuklarıyla ilgili kararlarını ve ebeveynlik uygulamalarını farklılaştırmalarını (Bornstein ve Cote, 2004), çocukları için doğru ve uygun beklentilere sahip olmalarını (Stevens, 1984) ve çocuklarının gelişimlerini anlayabilmelerini sağlamaktadır. Ebeveynlerin çocuk bakımı ve gelişimine ilişkin bilgilerinin, hem ebeveynlik davranışlarını (Winter vd., 2012; Yue vd., 2017) hem de ev ortamının kalitesini etkilediği göz önünde bulundurulduğunda (Andrews vd., 1982; Stevens, 1984) ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin bilgileriyle çocuklarının gelişimsel düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Dichtelmiller vd., 1992). Ancak, alanyazında ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri ile ev ortamları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların bulgularının tutarlı sonuçlar ortaya koymadığı görülmektedir. Bazı çalışmalar, annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin artmasıyla uygun oyun materyali seçme, rutinleri çeşitlendirebilme, daha duyarlı olma ve sınırlandırıcı davranışlardan kaçınma gibi becerilerinin arttığını ortaya koyarken (Andrews vd., 1982; Benasich ve Brooks-Gunn, 1996; Ertem vd., 2006) diğerleri annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgilerinin ebeveynlerin kaygısı, ebeveynlerin yeterlilikleri, çocuklarının problem davranışları (Winter vd., 2012), bilişsel özellikleri ve ev ortamı kaliteleri arasında beklendik yönde ilişki olduğunu göstermektedir (Benasich ve Brooks-Gun, 1996). Ertem ve diğerlerinin (2006) gerçekleştirdiği çalışmada ise ebeveyn bilgisinin ev ortamı kalitesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

Alanyazında tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuk gelişimine ilişkin bilgileriyle ev ortamının kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar olmasına karşın ÖG küçük çocukların ev ortamlarının kalitesi ile anne/baba katılım sıklıkları ve annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. ÖG çocukların ev ortamlarını inceleyen çalışmaların daha çok ev ortamlarının kalitesini etkileyen ebeveyn ve çocuk değişkenlerine odaklandığı görülmektedir (Bradley, 1993; Dote-Kwan, 1997; Sucuoğlu vd., 2020b). ÖG çocuğa sahip ebeveynlerin hem çocuklarının gelişim özelliklerine (Bailey, Blasco ve Simeonsson, 1992; Bailey ve Simeonsson, 1988; Bayraklı ve Sucuoğlu, 2018; Sucuoğlu, 1995; Toy ve Kesici, 2020) hem de çocuklarının nasıl büyüyüp geliştiklerine ilişkin bilgi gereksinimleri olduğu (Cavkaytar, Ardiç ve Aksoy, 2014; Özaydin vd., 2021; Sucuoğlu, 1995) göz önünde bulundurulduğunda, ÖG küçük çocukların ev ortamı kalitesi ile annelerinin çocuk gelişimine ilişkin

bilgilerinin değerlendirilmesini amaçlayan araştırmaların planlanmasına gereksinim olduğunu söylemek mümkündür. Bu gereksinimden hareketle, bu çalışmanın amacı, üç yaşından küçük ÖG çocuğa sahip annelerin gelişimsel normlara ilişkin bilgileri ile ebeveyn katılımının, 3 yaşından küçük çocukların ev ortamlarının kalitesini ne düzeyde yordadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranacaktır.

1. ÖG çocukların ev ortamlarının kalitesi ne düzeydedir?
2. ÖG çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgileri ne düzeydedir?
3. ÖG çocuğa sahip annelerin ve babaların çocukların etkinliklerine katılımları ne düzeydedir?
4. ÖG çocukların ev ortamı kalitesini yordayan değişkenler nelerdir?
 - a. ÖG çocukların ev ortamlarının kalitesi ile annelerin çocuk gelişimi bilgisi, ebeveynlerin katılım düzeyleri ve çocukların gelişimsel işlevleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - b. Annelerin çocuk gelişimi bilgi düzeyleri ve anne babaların çocuklarının etkinliklerine katılım sıklıkları ev ortamlarının kalitesini yordamakta mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın desenine, katılımcıların özelliklerine, veri toplama araçlarına ve araştırma sorularına cevap bulmak için gerçekleştirilen analizlere yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Araştırma ilişkisel tarama modellerinden, yordayıcı ilişkisel tarama modeli olarak gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve ikiden çok değişkenin varlığında değişkenlerin birlikte nasıl değiştiğini ortaya koyan araştırma desenleridir (Karasar, 2011). Bu nedenle ÖG çocukların ev ortamları kalitesi ile bağımsız değişkenler arasında yer alan ilişkileri inceleyebilmek için korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma, 0-3 yaş arasında farklı gelişimsel yetersizlik tanılarına sahip 45 ÖG çocuğun annesi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer alan katılımcılar amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, ilgili evrenin sahip olduğu özellikler dikkate alınarak araştırmada yer alacak katılımcıları belirlemeyi gerektirdiğinden (Johnson ve Christensen, 2019) mevcut araştırmada katılımcıları belirleme sürecinde bazı ölçütler dikkate alınmıştır. Bu ölçütler; annelerin 0-3 yaş arasında gelişimsel yetersizlik tanısı bulunan ÖG çocuğu olması ve çalışmanın gerçekleştirildiği ilde yaşıyor olmasıdır. Katılımcılar araştırmaya gönüllülük esasına göre dâhil edilmiştir. Çalışmaya katılan anneler ve ÖG çocuklara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1
ÖG Çocuk ve Annelerine İlişkin Demografik Bilgiler

Anne	ÖG çocuklar							
	N	\bar{X}	SS	Ranj	N	\bar{X}	SS	Ranj
Yaş (yıl)		31.67	5.90	21-45	Yaş (ay)	27.24	6.11	13-36
Eğitim		9.46	3.91	5-17	Kız	17 (%37.8)		
Gelir (TL)		3556.67	1879.43	750-10000	Erkek	28 (%62.2)		
Çalışan	5 (%11)				Otizm	15 (%33.3)		
Çalışmayan	40 (%88.9)				Zihinsel Yetersizlik	23 (%51.1)		
					Diğer	7 (%15.6)		

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan annelerin çoğu ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir. Çok az sayıdaki annenin ev dışında bir işte çalıştığı ve ailelerin önemli bir kısmının aylık gelirlerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca, ÖG çocukların çok büyük bir kısmının zihinsel yetersizliğe ve otizm spektrum bozukluğuna sahip olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu bölümde katılımcılardan veri toplamak amacıyla kullanılan form ve ölçeklere yer verilmiştir. Araçlar hakkında ayrıntılı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Demografik Bilgi Formu

Katılımcı annelerin yaş, toplam eğitim süresi, çalışma durumu ve evin aylık toplam geliri ile ÖG çocukların yaş, cinsiyet ve yetersizlik türüne ilişkin özellikleri, araştırmacı tarafından hazırlanan bu form ile toplanmıştır.

Ev Ortamı Tarama Aracı-Türkçe (EVTA-T, Home Screening Questionnaire)

EVTA, Coons vd. (1981) tarafından 0-6 yaş arasındaki çocukların ev ortamlarının kalitesini öz bildirime dayalı olarak değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Coons vd., 1981). Araştırmacılar, bu süreçte alan yazında çok yaygın olarak kullanılan Ev Ortamı Değerlendirme Ölçeği'ni (EODÖ) (Caldwell ve Bradley, 1984) temel alarak EVTA'yı geliştirmişlerdir. EVTA, EODÖ'nün, ev ortamında görüşme ve gözlem yapılmasını gerektirmesi, değerlendirici eğitiminin uzun zaman alması gibi dezavantajlarını ortadan kaldırmaktadır. EODÖ ile EVTA'nın puanları arasında yüksek düzeyde ilişki (.89) olduğu belirlenmiştir. Doldurulma süresi ve kullanım maliyeti oldukça düşük olan EVTA'nın temel avantajı, değerlendiricinin (ebeveyn) aracı kısa sürede doldurabilmesidir. Bu çalışmada 0-3 ve 3-6 yaş formu bulunan EVTA'nın 0-3 yaş formu kullanılmıştır. Formda yer alan 30 maddenin 28'i 1 (evet) ve 0 (hayır) olarak puanlanırken iki madde 2 ile 6 puan arasında değerlendirilmektedir. 0-3 yaş formundan alınacak en yüksek puan 32'dir. EVTA'nın Cronbach'ın α değeri, Coons, Gay, Fandal, Ker ve Frankenburg (1981) tarafından gerçekleştirilen çalışmada .74 olarak hesaplanmıştır. EVTA, ülkemizde ilk kez Kesiktaş vd. (2009) tarafından Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. Türkçe formun ÖG ve TG olan çocukların ebeveynlerinden toplanan veriler üzerinden hesaplanan Cronbach'ın α değeri, 0-3 yaş formu için .70 olarak belirlenmiştir. Sucuoğlu, Bakkaloğlu ve Demir (2018) tarafından ÖG olan çocukların anneleriyle gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise ölçeğin Türkçe uyarlamasının Cronbach'ın α değeri .73 bulunmuştur. Mevcut çalışmada toplanan verilerle tekrar hesaplanan Cronbach'ın α değeri .53 olarak belirlenmiştir. Bu değer, EVTA'nın küçük çocukların ev ortamlarının kalitesini değerlendirebilecek güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Ailelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi Bilgisi Ölçeği (AGBÖ, Caregiver Knowledge of Child Development Inventory)

AGBÖ, Ertem vd. (2007) tarafından küçük çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Öncelikle tüm dünyada annelerin çocuk gelişimi normlarına ilişkin bilgilerini değerlendiren araçlar incelenmiş, bu araçların maddelerinden yola çıkarak araç oluşturulmuş; Türk annelerden toplanan verilerle aracın psikometrik özellikleri incelenmiştir. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde (AGBÖ-Bilgi) gelişimsel beceriler ile ilgili 10 madde, ikinci bölümde (AGBÖ-Ebeveynlik) ise çocuklara farklı gelişimsel uyarınları sağlanması için uygun olan yaş aralıkları ile ilgili 10 madde olmak üzere ölçekte toplam 20 madde yer almaktadır. Formun ilk bölümünde ebeveyn, o maddede ifade edilen beceriyi çocukların hayatlarında ilk kez hangi yaşlarda kullandığı, ikinci bölümde ise ilgili gelişimsel uyarının hangi yaşlarda sunulmaya başlanması gerektiği sorulmaktadır. Ölçekte yer alan her bir madde için doğru kabul edilen yaş aralıkları alan uzmanları ile gerçekleştirilen toplantılar ve alanyazın dikkate alınarak belirlenmiştir (Ertem vd., 2007). Her madde için belirlenen yaş aralığına giren yanıtlar 2, doğru aralıklarının bir ay altında veya üstünde olan yanıtlar 1; diğer tüm yanıtlar yanlış kabul edilerek 0 ile puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek puanlar 0-40 arasında değişmektedir. Elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin daha fazla bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca ölçekte yer alan her maddeyi doğru yanıtlayan ebeveynlerin yüzdesi hesaplanmakta; böylece annelerin doğru bildikleri ya da bilmedikleri gelişim aşamaları hakkında bilgi elde edilmektedir. Aracın yapı geçerliği faktör analizi ile incelenmiştir. Ölçek, bebeklerin bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimi, yeni yürümeye başlayan çocukların bilişsel ve sosyal duygusal gelişimi ve kaba/ince motor gelişimi olmak

üzere üç faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Her bir faktörde yer alan maddeler .30 düzeyinde faktör yüküne sahiptir. Ölçekten elde edilen toplam puan için Cronbach'ın α değeri .61'dir (Ertem vd., 2007). Bu çalışmada toplanan veriler üzerinden tekrarlanan analize göre ise Cronbach'ın α değeri .69 bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda AGBÖ'nün küçük çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgisini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Anne Baba Katılım Formu (ABKF)

ABKF, anne ve babaların ev ortamında çocuklarının etkinliklerine ne kadar sıklıkla katıldıklarını, bir başka ifadeyle anne/babaların ev ortamındaki davranışlarını değerlendirmeyi amaçlayan soruları içermektedir (Öztürk, Sucuoğlu ve Avcı, 2022). Formda yer alan beş soru; ev ortamı (Bradley ve Putnick, 2012), ev öğrenme ortamı (Niklas ve Schneider, 2017), doğal öğrenme fırsatları (Dunst, Hamby, Trivette, Raab ve Bruder, 2000) ve ebeveynlerin katılım davranışlarını (Biedinger, 2011; Frongillo, Kulkarni, Basnet ve Castro, 2017; İltus, 2007) inceleyen çalışmalarda, ebeveyn katılımı olarak kabul edilen ebeveyn davranışları temel alınarak belirlenmiştir. Buna göre çocukla birlikte dışarı çıkma, kitap bakma/okuma (Biedinger, 2011), sayı sayma, oyun oynama (Niklas, Cohnssen ve Tayler, 2016) ve sanat etkinlikleri yapma (İltus, 2007) gibi ev içi ve ev dışı faaliyetler, ev ortamının kalite göstergesi olan ebeveyn katılım davranışları olarak kabul edilmektedir.

ABKF ile annelere hem kendilerinin hem de eşlerinin çocukları ile birlikte; a) kitap okuma-bakma, b) hikâye anlatma, c) şarkı söyleme, d) dışarı çıkma, e) sanat çalışması yapma veya birlikte sayıları öğretme gibi etkinliklerini son üç günde kaç kez gerçekleştirdikleri sorulmaktadır. Beş soruda yer alan her bir etkinlik için son üç gündeki katılım sıklıkları toplanarak, anne ve babalar için ayrı ayrı katılıma ilişkin toplam puan (etkinliklere katılım sıklığı) hesaplanmaktadır (Öztürk vd., 2022). Öztürk Sucuoğlu ve Avcı (2022) gerçekleştirdiği çalışmada babaların katılım sıklıklarına ilişkin veriler, anneler aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmacılar, aracın yapı geçerliğini incelemek için oblimin rotasyonlu faktör analizi gerçekleştirmişler ve formun özdeğerinin 1'den büyük tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu belirlemişlerdir. Buna göre maddelerin faktör yükleri anneler için .36 ile .76 (toplam varyans %54.5) babalar için ise .52 ile .71 arasında (toplam varyans %59.2) değişmektedir. ABKF'nin Cronbach'ın α değerleri anne formu için .47 ve baba formu için .58 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada Cronbach'ın α değerlerinin anne formu için .67, baba formu için ise .60 olduğu bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre ABKF'nin küçük çocukların anne ve babalarının ev ortamındaki etkinliklere katılımını değerlendirmek için kullanılabilir bir araç olduğu kabul edilmiştir.

Yeterlik İndeksi-Türkçe Formu (Yİ-T, Abilities Index)

Yeterlik İndeksi (Yİ), Simeonsson ve Bailey (1988), tarafından ÖG küçük çocukların gelişimsel işlevlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Yİ'de işitme, davranış-sosyal beceriler, zihinsel işlevde bulunma, uzuvlar, amaçlı iletişim, güç, fiziksel sağlık, gözler ve yapısal durum olmak üzere dokuz temel beceri alanı altında değerlendirilen on dokuz alt beceri yer almaktadır (Chambers, Perez, Socias, Shkolnik ve Esra, 2004; Simeonsson ve Bailey, 1988). Yİ; ebeveyn, öğretmen ya da erken çocukluk alanında çalışan ve çocukları iyi tanıyan uzmanlar tarafından kullanılmakta, çocuğun her beceriye ilişkin gelişimsel işlevi 1-6 aralığında (1: normal gelişim, 6: ileri derecede yetersizlik) puanlanmaktadır. Araçtan elde edilen toplam puanı hesaplamak için özel bir formül kullanılmaktadır (Sucuoğlu ve Demir, 2018). Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe çocukların gelişimsel işlevleri azalmakta dolayısıyla gereksinimleri artmaktadır. Düşük puanlar ise gelişimsel işlevlerin arttığını ve çocukların gelişiminin TG akranlarına yaklaştığını ifade etmektedir (Bailey, Simeonsson, Buysse ve Smith, 1993; Simeonsson ve Bailey, 1988). Aracın test-tekrar test güvenilirliği .90, değerlendiriciler arası güvenilirliği %67.2 ve Kappa iç tutarlılık değeri ise .60'dır (Bailey, Buysse, Simeonsson ve Smith, 1995). Sucuoğlu ve Demir (2018) Yİ'yi Türkçe'ye çevirerek, orijinal ölçekle yapılan tüm geçerlik çalışmalarını tekrarlamışlardır. Bulgular, Türkçe formun hem ÖG ve TG olan çocukları hem de aynı ve farklı yetersizlik tanısı olan çocukları ayırt ettiğini göstermiştir. Yİ-T'nin değerlendiriciler arası güvenilirliği (Spearman-Brown iki yarı güvenilirliği) öğretmenlerin değerlendirmeleri için .89, annelerin değerlendirmeleri için ise .78 bulunmuştur. Öğretmenler ve anneler arasındaki değerlendiriciler arası

güvenirlilik .67 olarak hesaplanmış ve öğretmenlerin altı ay ara ile gerçekleştirdikleri iki değerlendirme sonuçları arasında yüksek korelasyonun .63 olduğu belirlenmiştir (Sucuoğlu ve Demir, 2018).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sürecinde özel eğitim merkezleri ile iletişime geçilmiş, katılımcılara bu kurumlar aracılığıyla ulaşılmıştır. Veri kaybı yaşanmaması için, araştırmaya gönüllü katılan annelerden yüz yüze bireysel görüşmeler ile veri toplanmış; araştırmacı, formlarda yer alan maddeleri annelere yüksek sesle okumuş ve onların yanıtlarını formlara yazmıştır. Görüşmeler esnasında pandemi tedbirlerine dikkat edilmiştir. Anneler ile gerçekleştirilen görüşmeler ortalama 30-45 dk. arası sürmüştür.

Analizler öncesinde veri setinde kayıp veri olup olmadığı incelenmiş ve herhangi bir kayıp veriye rastlanmamıştır. Çalışmada yer verilen değişkenlere ilişkin betimsel özellikleri belirlemek için betimsel analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerle formlardan elde edilen puanların ortalama, ranj, standart sapma; verilerin dağılımını inceleyebilmek için çarpıklık, basıklık ve Shapiro-Wilk değerleri hesaplanmıştır. ÖG çocukların ev ortamlarının kalitesi EVTA'ya ilişkin betimsel değerler dikkate alınarak incelenmiş, annelerin çocuk gelişimine ilişkin yeterli ve yetersiz olduğu bağlamları daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla ise AGBÖ'de yer alan her bir maddeyi doğru ve yanlış cevaplayan annelerin yüzdeleri (sayıları) hesaplanmıştır. Daha sonra EVTA, Yİ-T, AGBÖ ve ABKF puanlarının arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. ÖG çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgi düzeylerinin EVTA puanlarını ne düzeyde yordadığını belirleyebilmek için ise AGBÖ ile birlikte anne ve baba katılım puanlarının modele dâhil edildiği çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çocukların gelişimsel işlevleri ile ev ortamının kalitesi arasında anlamlı bir ilişki görülmediği ($p>.05$) için bu değişken regresyon modeline dâhil edilmemiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizi aşamalı (stepwise) regresyon yaklaşımı ile gerçekleştirilmiş ve ev ortamı kalitesini yordayan en güçlü değişkenler belirlenmiştir.

Regresyon analizine dâhil edilen değişkenlerin çok değişkenli istatistiğe ilişkin varsayımları karşılayıp karşılamadığını incelemek için bazı ön analizler yapılmıştır. İlk olarak, tek değişkenli normallik varsayımı için çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri hesaplanmış Tablo 2'de görüldüğü üzere tüm değişkenlere ilişkin tek değişkenli normallik varsayımının karşılandığı görülmüştür (Brown, 2006). Çok değişkenli normallik varsayımı için ise grafiksel yöntemler kullanılmış (Field, 2010) ve ilgili değişkenlere ilişkin hata katsayılarının dağılımını gösteren şekiller incelenerek hem çok değişkenli hem de eş varyanslık varsayımlarının sağlandığı görülmüştür. Ayrıca korelasyon değerlerinin .80 ve üzerinde olmaması, tolerans değerlerinin .20'nin üzerinde olması (Menard, 2002), VIF (Variance İnflation Factor-Varans Enflasyon Faktörü) değerlerinin 2.5'in altında olması (Allison, 1999) ve saçılım grafikleri, çoklu doğrusal bağlantılık sorunun oluşmadığını ve doğrusallık varsayımının karşılandığını göstermektedir. Son olarak regresyon analizi sonucu elde edilen Cook'un değerinin 1'in altında (Cook ve Weisberg, 1982) olması sebebiyle veri setinde herhangi bir uç değer olmadığı kabul edilmiştir.

Araştırma Etiği

Araştırma sürecinin başında Hacettepe Senatosu Etik Komisyonuna etik uygunluk için başvuru yapılmıştır. İlgili komisyonun 25 Mayıs 2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda çalışma 02.06.2022 tarihli ve E-35853172-300-00001592295 sayılı belgede belirtildiği gibi etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bulgular

Bu bölümde ÖG çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimi bilgi düzeyleri ve anne/babaların çocuklarının etkinliklerine katılım sıklıklarının ev ortamı kalitesi ile olan ilişkilerine yönelik bulgular yer almaktadır.

Tanımlayıcı İstatistiklere İlişkin Bulgular

Katılımcıların veri toplama araçlarından elde ettikleri puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Analizlere Dâhil Edilen Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçekler	\bar{X}	Min.	Mak.	SS	S ^a	K ^b	SW ^c
EVTA-(0-3)	17.73	11	26	3.62	.18	-.80	.21*
Yİ-T	57.10	29.10	116.40	21.38	1.23	1.23	.00
AGBÖ-Toplam	17.86	6	35	6.46	.91	.79	.01
AGBÖ-Bilgi	8.84	1	18	3.72	.55	.90	.02
AGBÖ-Ebeveynlik	9.02	2	17	3.51	.49	.09	.10*
Anne Katılım	1393	0	47	11.18	1.24	1.20	.00
Baba Katılım	5.28	0	25	5.42	1.32	2.29	.00

* $p > 0.05$; a: Skewness; b: Kurtosis; c: Shapiro-Wilk

Tablo 2’de yer alan değerler incelendiğinde ABKF’den elde edilen puanların standart sapma (SS) değerlerinin çok yüksek olduğu görülmektedir. SS değerleri arttıkça verilerin ortalamadan uzaklaştığı kabul edilmekte, ölçmeye ilişkin riskin arttığı ve bu durumun verilerdeki değişkenliğin bir göstergesi olarak yorumlandığı bilinmektedir (Field, 2010). Dolayısıyla bu durum, anne ve baba katılım puanlarının diğer ölçeklerden elde edilen puanlara göre daha heterojen bir dağılıma sahip olduğu yönünde yorumlanabilir. Ancak, Tablo 2’de yer alan çarpıklık-basıklık değerleri incelendiğinde anne ve baba katılım puanlarına ilişkin değerlerin her ne kadar diğer değişkenlere göre en yüksek değerler olduğu görülse de tüm ölçeklere ilişkin bu değerlerin ± 3 aralığında olmasına bağlı olarak tüm verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Brown, 2006).

0-3 Yaş ÖG Çocukların Ev Ortamlarının Kalitesine İlişkin Bulgular

Küçük çocukların ev ortamlarının kalitesinin düzeyini tanımlayabilmek için EVTA’nın kestirim puanı bulunmamaktadır. Tablo 2’de yer alan EVTA puanları incelendiğinde grup ortalamasının 17.73, SS’in ise 3.62 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınacak puanların 0-32 arasında değiştiği göz önüne alındığında, ÖG olan küçük çocukların ev ortamlarının kalitesinin düşük olduğu görülmektedir. Bir normal dağılımda popülasyonun %95’inin iki SS arasında kaldığı bilgisi temel alınarak (Pallant, 2010), ortalamanın iki SS ($3.62 \times 2 = 7.24$) altında ya da daha az puan alan anneler, ev ortamlarının kalitesi açısından en yüksek risk grubu olarak kabul edilmişlerdir. Analizlere göre ortalama ile 1 SS arası puan alan anneler grubun %26’sını, 1 ve 2 SS arası puan alan anneler ise çalışma grubunun %24 ünü oluşturmaktadır. Buna göre, ÖG çocukların %24’ünün ev ortamlarının kalitesinin önemli düzeyde düşük olduğu söylenebilir.

Annelerin Çocuk Gelişimine İlişkin Normatif Bilgileri ile İlgili Bulgular

Küçük çocuğa sahip annelerin gelişime ilişkin bilgi düzeylerini belirleyebilmek için kullanılan AGBÖ’nün kesme puanı bulunmamaktadır. Tablo 2’de yer alan AGBÖ puanları incelendiğinde grup ortalamasının 17.86, SS’in ise 6.46 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınacak puanların 0-40 arasında değiştiği göz önüne alındığında, ÖG olan çocuğa sahip annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin az olduğu görülmektedir. Pallant’ın (2010) SS ile ilgili açıklamaları temel alınarak, ortalama ve iki SS ($6.46 \times 2 = 12.92$) arasında ya da daha az puan alan annelerin gelişime ilişkin bilgilerinin oldukça düşük olduğu için bu katılımcılar risk grubu olarak kabul edilmiştir. Analizlere göre ortalama ile 1 SS arası puan alan anneler grubun %35’ini, 1 ve 2 SS sapma arası puan alan anneler ise çalışma grubunun %9’unu oluşturmaktadır. Buna göre, ÖG olan çocuğa sahip annelerin %9’unun gelişime ilişkin normatif bilgilerinin önemli düzeyde düşük olduğu söylenebilir.

Annelerin %50’den fazlası AGBÖ’de yer alan 10 gelişimsel beceri ve uyarım fırsatlarının normal yaşlardan sonra başlaması gerektiğine inanmaktadır. Annelerin yanlış yanıtladığı bu 10

maddenin 4'ü gelişimsel beceriler, 6'sı gelişimsel uyarım fırsatları ile ilgilidir. Annelerin çoğunun gelişimsel becerilerle ilişkili olan "beyin gelişimi" (%72.5), "görme" (%60), "ses çıkarma" (%62.5) ve "sosyal gülümsemenin" (%67.5), doğumdan sonra ilk aylarda başladığını bilmedikleri belirlenmiştir. Gelişimsel uyarım fırsatları ile ilgili olan ikinci bölümde, annelerin çoğunun "çocuklar ile erken dönemde konuşmaya başlamak" (%72.5), "çocuklara renkli nesne sunmak" (%50), "çatal kaşık vermek" (%57.5), "evdeki kap kacakları vermek" (%77.5), "çocuğun sırtını destekleyip oturtmaya başlamak" (%82.5) ve "çocuklarla kitap bakmak" (%67.5), konularında bilgilerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Annelerin çoğunun zamanını doğru bildiği gelişimsel beceri (%85), "yürümeye başlama" ve gelişimsel uyarım fırsatı ise "temiz ve güvenli oyuncak-nesne sunma" (%75) olmuştur.

Anne ve Babaların Çocukların Etkinliklerine Katılımına İlişkin Bulgular

Bu çalışmada ABKF'de yer alan beş maddeye verilen yanıtlar temel alınarak anne ve babaların çocuklarının hangi etkinliklerine ne sıklıkta katıldıkları incelenmiştir. Anne ve babaların katılım sıklıkları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Anne ve Babaların Çocuklarının Etkinliklerine Katılım Yüzdeleri

Etkinlik türleri	Katılım Gösteren Anne		Katılım Gösteren Baba	
	n	%	n	%
1.Kitap okuma/bakma	26	58	11	25
2.Öykü anlatma	25	56	6	13
3.Şarkı söyleme	39	87	25	56
4.Birlikte dışarı çıkma	40	89	26	58
5.Birlikte sayma/resim yapma	28	62	15	33

Tablo 3'te yer alan sonuçlara göre anneler en çok çocuklarının *şarkı söyleme* ve *birlikte dışarı çıkma* etkinliklerine katılım gösterirken, annelerin neredeyse yarısı *kitap bakma* ve *öykü anlatma* etkinliklerine katılmadıklarını bildirmişlerdir. Annelerden toplanan verilere göre babalar, annelere benzer şekilde, çocuklarıyla en çok *şarkı söyleme* ve *birlikte dışarı çıkma* etkinlikleri yapmışlar, çok az sayıda baba *kitap bakma* ve *öykü anlatma* etkinliklerine katılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde beş etkinlik grubunda da babaların katılım sıklıklarının annelere göre oldukça az olduğu görülmektedir.

Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular

Regreson analizi öncesinde araştırmada kullanılan ölçekler ile elde edilen puanlar arasında yer alan ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Tablo 4'te bulgular sunulmuştur.

Tablo 4

Çocuk ve Ebeveyn Değişkenlerine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları

	Korelasyonlar						
	1	2	3	4	5	6	7
1.EVTA-(0-3)	1						
2.Yİ-T	-0.22	1					
3.AGBÖ-Toplam	0.50**	0.12	1				
4.AGBÖ-Bilgi	0.46**	0.07	0.89**	1			
5.AGBÖ-Ebeveynlik	0.43**	0.15	0.88**	0.59**	1		
6.Anne katılım	0.74**	-0.16	0.37*	0.32*	0.33**	1	
7.Baba katılım	0.62**	-0.33*	0.31*	0.30*	0.25	0.63**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 4'te yer alan analiz sonuçları EVTA toplam puanları ile AGBÖ-Toplam, AGBÖ-Bilgi, AGBÖ-Ebeveynlik, anne katılım ve baba katılım toplam puanları arasında orta düzeyde olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. EVTA (0-3) toplam puanları ile ÖG çocukların Yİ-T puanları arasında ise anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Regresyon Analizlerine İlişkin Bulgular

Çoklu doğrusal regresyon analizi için AGBÖ-Toplam, anne ve baba katılım puanları modele dâhil edilmiştir. Aşama yöntemi ile gerçekleştirilen çoklu doğrusal regresyon analizleri sonucunda baba katılım puanının herhangi bir modele anlamlı katkı sağlamadığı belirlenmiştir.

Tablo 5

EVTA (0-3) Toplam Puanı, AGBÖ Toplam Puanı, Anne Katılım ve Baba Katılım Puanları Kullanılarak Gerçekleştirilen Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı değişkenler	B	SE	Beta	t	Sig.	VIF	
Model 1							
R: .74 R ² : .54 düzeltilmiş R ² :.53	Anne Katılım	.240	.033	.74	7.237	.000	1.000
F: 52.36 p<.001							
Model 2							
R: .78 R ² : .61 düzeltilmiş R ² :.59	Anne Katılım	.208	.034	.64	6.198	.000	1.158
F: 32.90 p<.001	AGBÖ-Toplam	.149	.058	.267	2.572	.014	1.158

Tablo 5'te görüldüğü gibi, ev ortamı kalitesini yordamak üzere oluşturulan modeller anlamlıdır. İlk modele göre annelerin, çocukların etkinliklerine katılımları ev ortamı kalitesini anlamlı olarak yordamakta, bu modele göre ev ortamı kalitesindeki değişimin %54'ünün annelerin çocukların etkinliklerine katılım sıklıkları tarafından açıklandığı görülmektedir. İkinci model incelendiğinde ise ev ortamı kalitesindeki değişimin %61'inin annelerin çocukların etkinliklerine katılımları ile çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgi düzeyleri tarafından açıklandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgi düzeylerinin, annelerin çocukların etkinliklerine katılımlarına göre modele daha düşük katkı sağladığı, ayrıca annelerin çocuklarının etkinliklerine katılımlarının önem düzeyinin de çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada; ileriki araştırma ve uygulamalara yön verebilecek bazı bulguların elde edildiği düşünülmektedir. Araştırmanın ilk bulgusu, ÖG olan küçük çocukların ev ortamlarının kalitesine ilişkindir. Ev ortamı kalitesine ilişkin bulgular incelendiğinde, annelerin önemli bir kısmının ev ortamı kalitesinin çok riskli olduğu görülmektedir. Bu bulgu katılımcıların bazı sosyo ekonomik düzey (SED) özellikleri dikkate alınarak yorumlanabilir. Öncelikle çalışan ve çalışmayan annelerin ev ortamı kalitelerini karşılaştıran çalışmalar, çalışan annelerin ev ortamı kalitesinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Kesiktaş vd., 2009; Sucuoğlu vd., 2020b). Mevcut çalışmada annelerin çok küçük bir kısmının gelir getiren bir işe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmanın gelire ilişkin verileri katılımcıların çoğunun verilerin toplandığı tarihte asgari ücret ya da asgari ücretin altı bir gelire sahip olduğunu göstermektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2022). Oysaki kitap gibi uyarıcı materyallerin ev ortamında varlığı gelir ile ilişkili görülmekte (Bradley ve Corwyn, 2002), gelir arttıkça ev ortamı kalitesi de artmaktadır (Kesiktaş vd., 2009; Niklas vd., 2016; Sucuoğlu vd., 2020b). Bu nedenle çalışmada yer alan aileler için çocuk kitapları gibi uyarıcı malzemeler almak öncelikli olmayabilir. Her ne kadar düşük gelire sahip olmak ev ortamında uyarıcı malzemelerin varlığını olumsuz etkilese de ev ortamında bulunan bu malzemelerin nasıl kullanıldığı ebeveynlerin eğitim seviyesinden etkilenebilir. Çünkü farklı çalışmalar ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça ev ortamında yer alan malzemelerin daha uyarıcı bir şekilde kullanımının arttığını göstermektedir (Niklas vd., 2016; Sucuoğlu vd., 2020a; Sucuoğlu vd., 2020b). Dolayısıyla bu çalışmada yer alan annelerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeylerinin ilköğretim düzeyinde olması da ev ortamlarının kalitesinin genel olarak az olmasına bir açıklama sağlayabilir. Her ne kadar bu çalışmada annelerin eğitim, çalışma durumları ve gelirleri ile ev ortamı arasında yer alan ilişkiler doğrudan araştırılmamış olsa da çalışmanın sonuçlarının mevcut araştırmalarla tutarlı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ikinci olarak annelerin çocuk gelişimine ilişkin normları ne kadar bildikleri sorgulanmış ve hem temel becerilerin ortaya çıktığı yaşlara ilişkin hem de bazı gelişimsel uyarıcıların sunulacağı yaşlara ilişkin bilgilerinin oldukça az olduğu görülmüştür. Ayrıca AGBÖ'nün temel

becerilerin ortaya çıktığı yaşlara ilişkin bilginin ölçüldüğü ilk bölümü ile bazı gelişimsel uyarıların sunulacağı yaşlara ilişkin bilginin ölçüldüğü ikinci bölümünün anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, ülkemizde konuya ilişkin yapılan ilk çalışmanın (Ertem vd., 2007) bulgularına paraleldir. Her iki çalışmada da anneler küçük çocukların bazı temel becerileri olması gerekenden daha geç kazandıklarına inandıkları; ayrıca çoğunun, çocuklarının gelişimini destekleyecek uyarıların sunmaya başlayacakları zamana ilişkin bilgilerinin de yanlış olduğu belirlenmiştir. Ertem vd. (2007) bu bilgilerdeki yetersizliklerin iki önemli sonucu olacağını vurgulamışlardır. Bunlardan birincisi, anneler çocuklarına gelişimsel becerilerin ortaya çıkmasına yardımcı olacak yeterli uyarıyı sağlayamayabilirler. İkincisi ise gelişimsel gecikmenin en erken dönemde belirlenebilmesi için engel oluşturmaktadır. Bu çalışmada annelerin gelir ve eğitim düzeylerinin çocuk gelişimine ilişkin bilgileriyle ilişkili olup olmadığı araştırılmamıştır. Ancak uluslararası çalışmalarda da ebeveynlerin gelir (Roopnarine, Logie, Davidson, Krishnakumar ve Narine, 2015) ve eğitim düzeyinin (Bornstein vd., 2010; Reich, 2005) ebeveyn bilgisi ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Ülkemizde Ertem vd. (2007) gerçekleştirdiği çalışmada da annelerin eğitim seviyeleri arttıkça çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerinin de arttığı belirlenmiş olmasına karşın farklı bir çalışmada ise annelerin eğitim ve gelir düzeylerinin çocuk gelişimi normlarına ilişkin bilgilerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür (Şahinöz ve Bütün-Ayhan, 2020). Bu nedenle bu çalışmanın katılımcı annelerinin hem gelir hem de eğitim düzeylerinin düşük olmasının ev ortamının kalitesinin yanı sıra bilgi düzeyleri ile de ilişkili olduğu söylenebilir. Bu durumda ileri araştırmalarda ebeveynlerin SED özellikleri ile çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgi düzeyleri arasında yer alan ilişkinin incelenmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmada üçüncü olarak ÖG olan çocuğa sahip anne babaların çocuklarının etkinliklerine katılımları incelenmiştir. Bulgulara göre anne ve babalar genel olarak çocuklarının etkinliklerine çok az katılmaktadırlar. Hem annelerin hem de babaların çoğu çocukları ile birlikte *şarkı söyleme ve dışarı çıkma* etkinliklerini en fazla, birlikte *kitap okuma, sayma ve sanat etkinliklerini* ise en az yapmaktadırlar. Bu bulgu, ebeveynlerin etkinliklere katılım sıklıklarının çocukların gelişimsel özelliklerinden etkilenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Alanyazında çocukların gelişimsel özellikleri ile ebeveynlerin katılım davranışları arasındaki ilişkiye vurgu yapılmakta; çocukların içine kapanık/çekingen bir mizaca (Han vd., 2017) ve gelişimsel bir yetersizliğe sahip olmasının (Guo, 2022) ebeveynlerin çocukların etkinliklerine katılımını olumsuz etkilediği, çocukların işlevsel sınırlılıkları arttıkça ebeveynleri ile birlikte günlük rutinelere katılım göstermekte zorlandıkları belirtilmektedir (Albrecht ve Khetani, 2016). Bu çalışmada anne ve babaların katılımları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmemiştir; ancak anne ve babaların beş grup etkinliğe katılım yüzdelerine bakıldığında annelerin etkinliklere katılım yüzdelerinin babaların katılım yüzdelerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Öztürk, Sucuoğlu ve Avcı (2022) da gerçekleştirdikleri çalışmada benzer sonuca ulaşmışlardır. Oysaki genel olarak ebeveynlerin çocukların etkinliklerine katılımları çocukların gelişimini desteklediği için oldukça önemli görülmektedir (Hao, Chen, Qi, Huang, He ve Yang, 2022; Manz vd., 2004). Örneğin babaların çocukları ile sanat etkinlikleri yapmaları çocukların öğrenmesini desteklerken, baba çocuk arasındaki ilişkiyi de güçlendirmektedir (Yoo, 2022). İlgili diğer çalışmalarda babaların çocuklarının etkinliklerine katıldıkları, ancak hem ÖG hem de TG olan çocuklar için katılımın en fazla anneler tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (Crnic, Arbona, Baker ve Blacher, 2009; Fleishman ve de Haas, 2016; Saracho, 2007; Akt. Öztürk vd., 2022). Hoffert (2003) ise baba katılımının az olmasının ailenin kültürel özelliklerine bağlı olabileceğini açıklamıştır. Ülkemizde küçük çocukların eğitimi ve anne baba katılımı üzerine çalışmalar gerçekleştiren Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV, 2017) raporu babaların yarısından fazlasının çocuklarının oyun etkinliklerine katılmadıklarını ve onlara kitap okumadıklarını göstermektedir (Akt. Öztürk vd., 2022). Ek olarak bu çalışmada baba katılımına ilişkin bilgiler, çeşitli nedenlerle babalardan toplanamamış, anneler ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Mikelson (2008), hem anneler hem de babalar ile doğrudan görüşmeler yaparak veri topladığı bir çalışmada, babaların çocukların etkinliklerine katılım sıklıklarının annelerin belirttiklerinden daha fazla olduğunu belirlemiş ve annelerin baba katılımını daha az bildirme eğiliminde olabileceklerini önermiştir. Bu nedenle babalara ilişkin verilerin doğrudan onlarla görüşme yapılarak elde edilmesinin baba katılımına ilişkin daha gerçekçi bilgi sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın son bulgusu, ÖG olan küçük çocukların ev ortamı kalitesini yordayan değişkenler ile ilgilidir. Regresyon analizinin ilk bulgularına göre annelerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri ve çocukların etkinliklerine katılımı ev ortamı kalitesini anlamlı düzeyde yordamaktadır. Alanyazında ebeveynlerin çocuk gelişimi bilgilerinin ebeveynlik davranışlarını farklılaştırdığı (Bornstein vd., 2010; Huang vd., 2005) ve ev ortamı kalitesini arttırdığı vurgulanmaktadır (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996; Miller, 1988). Ayrıca ebeveynlerin çocukların etkinliklerine katılımlarının (Clemens ve Kegel, 2021; Sucuoğlu vd., 2020a) ev ortamı kalitesini etkilediği, örneğin çocukları ile kitap okuyarak, etkileşime girerek günlük etkinlikleri çocuklarının gelişimlerini desteklemek için fırsata çeviren ebeveynlerin ev ortamlarının kalitesinin arttığı (Niklas vd., 2016; Shonkoff ve Phillips, 2000) bilinmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgileri ile çocukların etkinliklerine katılımlarının ev ortamı kalitesini anlamlı olarak yordaması alanyazın ile desteklenmektedir. Ek olarak regresyon analizi sonuçları babaların çocukların etkinliklerine katılımlarının ev ortamı kalitesi üzerinde önemli bir yordayıcılığının olmadığını göstermektedir. Bilindiği üzere babalar annelere göre çocuklarının etkinliklerine daha az katılmaktadır (Öztürk vd., 2022). Bu nedenle anne ve babaların katılımları göz önünde bulundurulduğunda babaların katılım düzeyinin tüm etkinliklerde annelere göre oldukça düşük olması baba katılımının ev ortamı üzerinde etkisini azaltmış olabilir.

Regresyon analizine ilişkin ikinci bulgu; annelerin çocukların etkinliklerine katılımının, çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgilerine göre ev ortamı kalitesi için çok daha önemli bir yordayıcı değişken olmasıdır. Öncelikle ebeveynlerin çocuklarının etkinliklerine katılımının ev ortamının önemli bir bileşeni olduğu hatırlanmalıdır (İltus, 2007). Dolayısıyla ebeveyn katılımı arttıkça ev ortamı kalitesinin de arttığı söylenebilir (Clemens ve Kegel, 2021; Sucuoğlu vd., 2020a). Bu nedenle ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin normatif bilgileri arttıkça çocukların etkinliklerine katılımı, ebeveyn katılımının artması da ev ortamı kalitesini olumlu etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Her ne kadar bu çalışmada annelerin çocukların etkinliklerine katılımı gelişim bilgisine göre daha önemli bir yordayıcı olsa da alanyazında çocuk etkinliklerine katılıma ilişkin ebeveyn davranışlarının ebeveynlerin gelişim bilgisinden etkilendiği belirtilmektedir (Bornstein vd., 2010; Huang vd., 2005). Ek olarak, bu çalışmanın annelerin çocukların etkinliklerine katılımı ile normatif gelişim bilgileri arasındaki ilişkinin orta düzeye yakın bir ilişki olması alanyazın ile paraleldir. Diğer bir deyişle annelerin bilgi düzeyi arttıkça çocukların etkinliklerine katılımları da artmaktadır. Ayrıca ÖG çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi ihtiyaçları temel gereksinim alanlarından biridir (Cavkaytar vd., 2014; Özaydin vd., 2021; Sucuoğlu, 1995). Dolayısıyla, annelerin çoğunun çocuk gelişimi bilgilerinin oldukça sınırlı olması, gelişime ilişkin bilgiye ihtiyaç duyduklarını ve gelişime ilişkin bilgilerin hem ebeveynler hem de çocuklar için önemli olduğunu göstermektedir.

Son olarak; hem ulusal (Acar, Tekin-Iftar ve Yikmis 2016; Bayraklı ve Sucuoğlu, 2018; Küçüker, Bakkaloğlu ve Sucuoğlu, 2001; Tomris, 2020) hem de uluslararası (Akamoğlu ve Meadan, 2018; Gerow, Rispoli, Ninci, Gregori ve Hagan-Burke, 2018; Moore, Barton ve Chironis, 2014) çalışmalarda, ÖG çocuğa sahip ebeveynler için hazırlanan eğitim programları genellikle, çocuklarına beceri öğretme ve problem davranışlarıyla baş etme ile çocuklarıyla etkili etkileşim kurma konularını kapsamakta; ebeveynlerin gelişime ilişkin bilgileri gözardı edilmektedir. Oysa, özellikle düşük gelirli ailelerde, hem ebeveynlerin gelişim bilgileri (Parks ve Smeriglio, 1986) hem de ev ortamında çocukların etkinliklerine katılımı (Han vd., 2017) ev ortamının uyarıcı özelliklerini etkilemesi nedeniyle, çocuk gelişimi açısından önemli görülmektedir. Bu araştırma, katılımcı annelerin büyük çoğunluğunun düşük SED özelliklerine sahip olmaları ve gelişime ilişkin bilgilerinin az olmasının, aile eğitim programlarında bu konunun ele alınmasının gerekli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü ÖG çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk gelişimine ilişkin bilgilerinin artması ile çocuklarına doğru zamanda doğru uyarıcıları sunmalarının, ev ortamındaki etkinlikleri ve oyunları çocuklarının gelişimsel düzeylerine göre uyarlamalarının sağlanabileceği ve dolayısıyla ev ortamlarının kalitesinin artacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları yorumlanırken bazı sınırlılıklar göz önüne alınmalıdır. Öncelikle mevcut çalışma, çalışmanın yapıldığı bölgede daha fazla sayıda küçük çocuğa sahip anneye ulaşamaması nedeniyle, az sayıda anne ile gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak, katılımcı annelerin

çocuklarının çoğunun zihinsel yetersizlik ve/veya otizm spektrum bozukluğu tanısı olduğu, diğer yetersizlik gruplarındaki çocukların annelerinden veri toplanamamış olması bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, farklı gelişimsel yetersizlik tanısı olan çocukların olduğu, daha büyük örneklemelerden veri toplanarak ebeveynlerin çocuk gelişimi bilgilerinin, SED ve ev ortamı kalitesi arasındaki ilişkiye nasıl aracılık ettiği yapısal eşitlik modelleriyle incelenebileceği düşünülmektedir. Üçüncü olarak, ÖG çocukların anneleriyle özel eğitim kurumlarına gelmeleri ve buna bağlı olarak verilerin annelerden toplanması nedeniyle, babalara ilişkin verilerin yanlı olma olasılığından söz edilebilir. Bu nedenle ileriki araştırmalarda babalardan doğrudan veri toplanması yanlılığı önleyebilir. Ek olarak, bu çalışmada babaların çocuk gelişimine ilişkin bilgilerinin değerlendirilmemesi bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Bu nedenle ileri çalışmalarda babaların gelişim bilgisinin ev ortamı kalitesine ve çocuklarının etkinliklerine katılımlarına etkisi araştırılabilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı % 100'dür.

Çıkar çatışması

Bu makale ile ilgili çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Kaynaklar

- Acar, C., Tekin-Iftar, E. and Yikmis A. (2016). Effects of mother-delivered social stories and video modelling in teaching social skills to children with autism spectrum disorders. *The Journal of Special Education*, 50(4), 215-226.
- Akamoglu, Y. and Meadan, H. (2018). Parent-implemented language and communication interventions for children with developmental delays and disabilities: A scoping review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 5(3), 294-309.
- Albrecht, E. C. and Khetani, M. A. (2016). Environmental impact on young children's participation in home-based activities. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 59(4), 388-394.
- Allison, P. D. (1999). *Multiple regression: A primer*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Andrews, S., Blumenthal, J. B., Johnson, D. L., Kahn, A. J., Ferguson, C. J., Lasater, T. M., Malone, P. E. and Wallace, D. B. (1982). The skills of mothering: A study of parent child development centers. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 47(6), 1-83.
- Bailey Jr, D. B. and Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127.
- Bailey, D. B., Blasco, P. M. and Simeonsson, R. J. (1992). Needs expressed by mothers and fathers of young children with disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 97(1), 1-10
- Bailey, D. B., Simeonsson, R. J., Buysse, V. and Smith, T. (1993). Reliability of an index of child characteristics. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 35(9), 806-815
- Bailey, D.B., Buysse, V., Simeonsson, R.J., Smith, T. and Key, L. (1995). Individual and team consensus rating of child functioning. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 37(3), 246-259.
- Bayraklı, H. ve Sucuoğlu, B. (2018). *Okul öncesinde kaynaştırma: Aile eğitimi* (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Benasich, A. A. and Brooks-Gunn, J. (1996). Maternal attitudes and knowledge of child-rearing: Associations with family and child outcomes. *Child development*, 67(3), 1186-1205.
- Berk, L. E. (2022). *Infants and children: Prenatal through middle childhood* (9. edition). New York: SAGE Publications.
- Biedinger, N. (2011). The influence of education and home environment on the cognitive outcomes of preschool children in Germany. *Child Development Research*, 2011(2),1-10.
- Bornstein, M. H. (2006). Parenting science and practice. W. Damon, K. A. Renninger and I. E. Sigel (Ed.), *Handbook of child psychology* in (pp. 893–949). Hoboken NJ: Wiley.
- Bornstein, M. H. and Cote, L. R. (2004). “Who is sitting across from me?” Immigrant mothers’ knowledge of parenting and children’s development. *Pediatrics*, 114(5), e557-e564.
- Bornstein, M. H., Cote, L. R., Haynes, O. M., Hahn, C. S. and Park, Y. (2010). Parenting knowledge: Experiential and sociodemographic factors in European American mothers of young children. *Developmental Psychology*, 46(6), 1677.
- Bradley, R. H. (1993). Children’s home environments, health, behavior and intervention efforts: A review using the HOME inventory as a marker measure. *Genetic, Social & General Psychology Monographs*, 119(4), 439-491.
- Bradley, R. H. and Caldwell, B. M. (1984). The relation of infants' home environments to achievement test performance in first grade: A follow-up study. *Child Development*, 55(3), 803-809.
- Bradley, R. H. and Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 371-399.
- Bradley, R. H. and Putnick, D. L. (2012). Housing quality and access to material and learning resources within the home environment in developing countries. *Child Development*, 83(1), 76-91.
- Bradley, R. H., Caldwell, B. M., Rock, S. L., Hamrick, H. M. and Harris, P. (1988). Home observation for measurement of the environment: Development of a home inventory for use with families having children 6 to 10 years old. *Contemporary Educational Psychology*, 13(1), 58-71.
- Bradley, R. H., Rock, S. L., Whiteside, L., Caldwell, B. M. and Brisby, J. (1991). Dimensions of parenting in families having children with disabilities. *Exceptionality: A Special Education Journal*, 2(1), 41-61.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford Press.
- Caldwell, B. M. and Bradley, R. H. (1984). *Home observation for measurement of the environment*. Little Rock: University of Arkansas.
- Cavkaytar, A., Ardiç, A. ve Aksoy, V. (2014). Aile gereksinimlerini belirleme aracının geçerlik ve güvenilirliğinin güncellenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(02), 1-14.
- Chambers, J. G., Perez, M., Socias, M., Shkolnik, J. and Esra, P. (Ed.). (2004). *Educating students with disabilities: Comparing methods for explaining expenditure variation*. Virginia: American Institutes for Research.

- Clemens, L. F. and Kegel, C. A. (2021). Unique contribution of shared book reading on adult-child language interaction. *Journal of Child Language*, 48(2), 373-386.
- Cook, C. C., Brotherson, M. K., Weigel-Garrey, C. and Erwin, E. (2007). Children with disabilities: Opportunities in the home environment. *Implications*, 5(12), 1-6.
- Cook, R. D. and Weisberg, S. (1982). *Residuals and influence in regression*. New York: Chapman and Hall.
- Coons, C. E., Gay, E. C., Fandal, A. W., Ker, C. and Frankenburg, W. K. (Ed.). (1981). *The home screening questionnaire reference manual*. Denver, CO: Child Development Center.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). *Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı çalışma genel müdürlüğü yıllar itibarıyla net ve brüt asgari ücretler*. Erişim adresi: <https://www.csgeb.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyle-net-brut-avgari-ucetler.pdf> adresinden 21.09.2022 tarihine erişilmiştir.
- Dichtelmiller, M., Meisels, S. J., Plunkett, J. W., Bozytnski, M. E. A., Clafin, C. and Mangelsdorf, S. C. (1992). The relationship of parental knowledge to the development of extremely low birth weight infants. *Journal of Early Intervention*, 16(3), 210-220.
- Dote-Kwan, J. (1997). Impact of early experiences on the development of young children with visual impairments: Revisited. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91(2), 131-44.
- Dukewich, T. L., Borkowski, J. G. and Whitman, T. L. (1996). Adolescent mothers and child abuse potential: An evaluation of risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 20(11), 1031-1047.
- Dunst, C. J., Hamby, D., Trivette, C. M., Raab, M. and Bruder, M. B. (2000). Everyday family and community life and children's naturally occurring learning opportunities. *Journal of Early Intervention*, 23(3), 151-164.
- Ertem, I. O., Atay, G., Bingoler, B. E., Dogan, D. G., Bayhan, A. and Sarica, D. (2006). Promoting child development at sick-child visits: a controlled trial. *Pediatrics*, 118(1), 124-131.
- Ertem, I. O., Atay, G., Dogan, D. G., Bayhan, A., Bingoler, B. E., Gok, C. G., Ozbas, S., Haznedaroglu, D. and Isikli, S. (2007). Mothers' knowledge of young child development in a developing country. *Child: Care, Health and Development*, 33(6), 728-737.
- Fantuzzo, J., Tighe, E. and Childs, S. (2000). Family involvement questionnaire: A multivariate assessment of family participation in early childhood education. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 367-376.
- Field, A. (2010). *Discovering statistics using SPSS* (3. edition). New York: SAGE Publications.
- Frongillo, E. A., Kulkarni, S., Basnet, S. and de Castro, F. (2017). Family care behaviors and early childhood development in low-and middle-income countries. *Journal of Child and Family Studies*, 2017(26), 3036-3044.
- Gerow, S., Rispoli, M., Ninci, J., Gregori, E. V. and Hagan-Burke, S. (2018). Teaching parents to implement functional communication training for young children with developmental delays. *Topics in Early Childhood Special Education*, 38(2), 68-81.
- Goodnow, J. F. and Collins, W. A. (1990). *Development according to parents: The nature, sources, and consequences of parents' ideas*. Hove: Psychology Press.

- Green, C. L., Walker, J. M. T., Hoover-Dempsey, K. V. and Sandler, H. M. (2007). Parents' motivations for involvement in children's education: An empirical test of a theoretical model of parental involvement. *Journal of Educational Psychology*, 99(3), 532–544.
- Guo, Y. (2022). *Children with developmental disabilities and their siblings at home*. (Unpublished Doctoral Thesis), The Chicago School of Professional Psychology, USA.
- Han, J., O'Connor, E. E., McCormick, M. P. and McClowry, S. G. (2017). Child temperament and home-based parent involvement at kindergarten entry: Evidence from a low-income, urban sample. *Early Education and Development*, 28(5), 590-606.
- Hao, Y., Chen, X., Qi, Y., Huang, T., He, W. and Yang, X. (2022). How do Chinese parental attitudes influence children's numeracy interests? What matters is home numeracy activities, not extracurricular participation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 83(2022), 101475.
- Holder-Brown, L., Bradley, R. H., Whiteside, L., Brisby, J. A. and Parette, H. P. (1993). Using the HOME Inventory with families of children with orthopedic disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 5(3), 181-201.
- Hoover-Dempsey, K., Bassler, O. and Burow, R. (1995). Parents' reported involvement in students' homework: Strategies and practices. *The Elementary School Journal*, 95(5), 435–450.
- Huang, K. Y., Caughy, M. O. B., Genevro, J. L. and Miller, T. L. (2005). Maternal knowledge of child development and quality of parenting among white, African-American and Hispanic mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26(2), 149-170.
- Iltus, S. (2007). *Significance of home environments as proxy indicators for early childhood care and education*. Paper commissioned for the EFA Global Monitoring Report. Paris: UNESCO.
- Johnson, B. and Christensen, L. (2019). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. New York: SAGE Publications.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi (11. baskı)*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kesiktaş, A. D., Sucuoğlu, B., Keceli-Kaysili, B., Akalin, S., Gul, G. and Yildirim, B. (2009). The home environments of young children with and without disabilities. *Infants & Young Children*, 22(3), 201-210.
- Küçükler, S., Bakkaloğlu, C. H. and Sucuoğlu, B. (2001). Erken eğitim programına katılan gelişimsel geriliği olan çocuklar ve anne-babaların etkileşim davranışlarındaki değişimin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 61-71
- MacPhee, D. (1981). *Knowledge of infant development inventory manual*. Chapel Hill, NC: Department of Psychology, University of North Carolina.
- Manz, P. H., Fantuzzo, J. W. and Power, T. J. (2004). Multidimensional assessment of family involvement among urban elementary students. *Journal of School Psychology*, 42(6), 461-475.
- McGillicuddy-DeLisi, A. V. (1982). Parental beliefs about developmental processes. *Human Development*, 25(3), 192–200.
- Menard, S. (2002). *Applied logistic regression analysis*. Thousand, Oaks: SAGE Publications.

- Mikelson, K. S. (2008). He said, she said: Comparing mother and father reports of father involvement. *Journal of Marriage and Family*, 70(3), 613-624.
- Miller, S. A. (1988). Parents' beliefs about children's cognitive development. *Child Development*, 59(2), 259-285.
- Miser, T. M. and Hupp, J. M. (2012). The influence of socioeconomic status, home environment, and childcare on child language abilities. *Current Psychology*, 31(2), 144-159.
- Moore, H. W., Barton, E. E. and Chironis, M. (2014). A program for improving toddler communication through parent coaching. *Topics in Early Childhood Special Education*, 33(4), 212-224.
- Niklas, F. and Schneider, W. (2017). Home learning environment and development of child competencies from kindergarten until the end of elementary school. *Contemporary Educational Psychology*, 49(2017), 263-274.
- Niklas, F., Cohrssen, C. and Tayler, C. (2016). Improving preschoolers' numerical abilities by enhancing the home numeracy environment. *Early Education and Development*, 27(3), 372-383.
- Niklas, F., Nguyen, C., Cloney, D. S., Tayler, C. and Adams, R. (2016). Self-report measures of the home learning environment in large scale research: Measurement properties and associations with key developmental outcomes. *Learning Environments Research*, 19(2), 181-202.
- Özaydin, L., Karaçul, F. E., Kayhan, N., Büyüköztürk, S., Karahan, S. and Simeonsson, R. J. (2021). Assessing needs of parents with children with disabilities in Turkey. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(3), 255-267.
- Öztürk, N., Sucuoğlu, B. ve Avcı, K. (2022). *Home based parental involvement* (Yayımlanmamış Araştırma Raporu).
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (3. Ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parks, P. L. and Smeriglio, V. L. (1986). Relationships among parenting knowledge, quality of stimulation in the home and infant development. *Family Relations*, 35(3) 411-416.
- Shonkoff, J. P. and Phillips, D. A. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington: National Academies Press.
- Reich, S. (2005). What do mothers know? Maternal knowledge of child development. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 26(2), 143-156.
- Roopnarine, J. L., Logie, C., Davidson, K. L., Krishnakumar, A. and Narine, L. (2015). Caregivers' knowledge about children's development in three ethnic groups in Trinidad and Tobago. *Parenting*, 15(4), 229-246.
- Simeonsson, R. J. and Bailey, D. B. (1988). *Essential elements of the assessment process. In Assessment of young developmentally disabled children*. Boston: Springer.
- Stevens, J. H. (1984). Child development knowledge and parenting skills. *Family Relations*, 33(2), 237-244.

- Sucuoğlu, B. (1995). Özürlü çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 10-18.
- Sucuoğlu, B. and Demir, Ş. (2018). Yeterlik İndeksi: Özel gereksinimli küçük çocukların gelişimsel işlevlerinin değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(1), 223-238.
- Sucuoğlu, B., Avcı, K., Öztürk, N. ve Bektaş, N. (2020a). The quality of the home environments of young children with disabilities. *Özel Eğitim Dergisi*, 21(3), 451-477.
- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H. and Demir, S. (2018). Beneficial effects of inclusive preschools on the home environments of young children with and without disabilities. *Early Child Development and Care*, 190(10), 1497-1511.
- Sucuoğlu, B., Bayrakdar, U., Şahan, D. and Karaman, S. (2020b). Ev Ortamı Tarama Aracı: Küçük çocukların ev ortamlarının değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49(2020), 353-374.
- Şahinöz, A. ve Bütün Ayhan, A. (2020). Annelerin bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ve kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14(3), 249-257.
- Tomris, G. (2020). *Down sendromlu çocuğu olan ebeveynlere yönelik geliştirilen doğal öğretime dayalı erken müdahale (DÖDEM) programının ebeveyn ve çocukları üzerindeki etkililiği*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Totsika, V. and Sylva, K. (2004). The home observation for measurement of the environment revisited. *Child and Adolescent Mental Health*, 9(1), 25-35.
- Toy, A. B. and Kesici, İ. (2020). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(1), 61-93.
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2019). *Türkiye-UNICEF ülke işbirliği programı 2019 yıllık rapor*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/media/10451/file/UNICEF%202019%20Yıllık%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden 18.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Winter, L., Morawska, A. and Sanders, M. (2012). The knowledge of effective parenting scale (KEPS): A tool for public health approaches to universal parenting programs. *The Journal of Primary Prevention*, 33(2-3), 85-97.
- Yoo, J. (2022). Art play with daddy: Father-child play with art materials at home. *Early Childhood Education Journal*, 0(0) 1-12.
- Yue, A., Wu, M., Shi, Y., Luo, R., Wang, B., Kenny, K. and Rozelle, S. (2017). The relationship between maternal parenting knowledge and infant development outcomes: Evidence from rural China. *Chinese Journal of Sociology*, 3(2), 193-207.

Extended Abstract

Introduction

The early years are important for children to acquire various developmental skills (Shonkoff and Phillips, 2000). Therefore, the characteristics of the home environment that parents provide for their children and their parenting skills stand out as factors affecting the development of children (Andrews et al., 1982). In the literature, the stimulating features of the environment in which children grow up and the parenting skills of parents are defined as the home environment (Bradley and Caldwell, 1984; Niklas et al., 2016). The home environment is affected by the socio-economic status (SES) of the family (Bradley and Corwyn, 2002; Sucuoğlu et al., 2020), qualified parental behaviors (Biedinger, 2011; Niklas et al., 2016), developmental characteristics of children (Bradley, 1993; Cook et al., 2007; Ertem et al., 2006) and parents' knowledge of child development (Benasich and Brooks-Gunn, 1996).

Parents' knowledge affects their decisions about their children, their child-rearing methods, their parenting behaviors, and the quality of the environments they provide for their children, and thus the development of children (Benasich and Brooks-Gun, 1996; Bornstein et al., 2010). Parents with more normative knowledge about child development sing and tell more stories to their children; on the other hand, mothers with less knowledge have less stimulating interaction with their children and can teach them less (Huang et al., 2005). The fact that parents have normative information about child development differentiates their decisions about their children and thus their practices that affect child development (Bornstein and Cote, 2004). Because parents' normative knowledge of child development affects both parenting behaviors (Yue et al., 2017; Winter et al., 2012) and the quality of the home environment (Andrews et al., 1982; Stevens, 1984) it is accepted that it is associated with the developmental levels of children (Dichtelmiller et al., 1992). In the literature, it is seen that the relationships between the quality of the home environment of (SN) young children and the frequency of parent involvement and the normative knowledge of mothers on child development have not been directly examined. However, in different studies it is reported that parents with SN children need information on (Cavkaytar et al., 2014; Sucuoğlu, 1995) both about the developmental characteristics of their children (Bailey, Blasco, and Simeonsson, 1992; Bayraklı and Sucuoğlu, 2018; Sucuoğlu, 1995; Toy and Kesici, 2020) and how their children grow up and develop. Based on this idea, this study aims to examine to what extent the knowledge about developmental norms of mothers with SN children under 3 years old and the frequency of parental involvement affects the quality of home environment.

Method

The research was designed as a predictive correlational survey model, which is one of the correlational survey models. The study was carried out in a city located in the Black Sea Region with the mothers of 45 SN children in the 0-3 age group with different diagnosis of developmental disabilities. In this study, Home Screening Questionnaire-Turkish (HSQ), Caregiver Knowledge of Child Development Inventory (CKCDI), Abilities Index-Turkish Form (AI-T) and Parent Participation Form (PPF) were used to collect the data. Descriptive analysis, correlation analysis and regression analysis were used to answer the research questions in the study. At the beginning of the research process, ethical compliance permission was obtained from Hacettepe University Ethics Committee.

Findings

Research findings show that 24% of SN children have a low quality of home environment and 9% of mothers have significantly less normative knowledge about development. In addition, when the participation frequencies of the mothers and fathers were compared, it was determined that the participation frequencies of the fathers in all five activity types were quite low compared to the mothers. When the correlation results are examined, it is seen that there is a moderately positive and

significant relationship between the total HSQ scores and CKCDI-T, mother participation and father participation. Finally, mothers' participation in their children's activities and their normative information about child development significantly predict the quality of home environment.

Conclusion, Discussion and Recommendations

First, the very low quality of the home environment of a significant part of the participants can be explained by some SES characteristics. It is stated in the literature that the quality of the home environment of working mothers is better (Kesiktaş et al., 2009), and as their income (Bradley and Corwyn, 2002) and education levels increase (Niklas et al., 2016; Sucuoğlu et al., 2020b) the quality of home environment increases. In this study, it is seen that a very small part of the mothers has a job that generates income and their education level is at the level of primary education; this may provide an explanation for the generally poor quality of home environments. When the normative information of mothers on child development is examined, it is seen that they do not know the norms of child development in general. This finding is quite similar to the findings of the first study in our country (Ertem et al., 2007). Furthermore, international studies emphasize that parents' income (Roopnarine et al., 2015) and education level (Bornstein et al., 2010) are related to parental knowledge. Therefore, the SES characteristics of the participating mothers may also provide an explanation for this situation. When the participation findings of the research are examined, it is seen that fathers participate in activities much less than mothers. This finding is in line with the findings of the study conducted by Öztürk et al. (2022).

According to the findings of the regression analysis, mothers' normative knowledge about child development and their participation in children's activities significantly predict the quality of the home environment. In the literature, it is stated that the normative knowledge of parents about child development increases the quality of the home environment (Benasich and Brooks-Gunn, 1996). In addition, it is known that parents' participation in children's activities (Clemens and Kegel, 2021) affects the quality of the home environment, for example, parents who turn daily activities into teaching opportunities by reading books and their interaction with their children increases the quality of the home environment (Niklas et al., 2016; Shonkoff and Phillips, 2000). Hence, in this study, it is supported by the literature that mothers' knowledge of child development and participation in children's activities significantly predict the quality of home environment. Although mother's participation in children's activities is a more important predictor than developmental knowledge, in this study, it is stated in the literature that parental behaviors related to participation in children's activities are affected by parents' developmental knowledge (Bornstein et al., 2010). For this reason, it can be said that as parents' normative knowledge of child development increases, their participation in children's activities increases, and the quality of home environment is positively affected by increased parental participation.